

Boekbesprekingen

BLAB J. 1984. *Grundlagen des Biotopschutzes für Tiere*. (Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz 24) Kilda, Greven. 205 p. Prijs DM 29,50.

Met de ondertitel "Ein Leitfaden zum praktischen Schutz der Lebensräume unserer Tiere" worden in dit boek maatregelen ter bescherming en ontwikkeling van biotopen in het binnenland opgesomd. In een algemeen deel worden "Ausgangslage und Problemfeld" en "Klassifizierung und Bewertung der Tierlebensstätten" behandeld. In het tweede deel komen de volgende biotopen (of groepen van biotopen) aan bod: binnenwateren, moerassen, kale oevers, hoogvenen, grasland, heiden, bossen en struikbiotopen, ruigtkruidentvegetaties, vegetatiearme biotopen en "Biotopkomplexe" (bewoonde gebieden en afgravingen). Elk biotoop wordt in zes paragrafen behandeld: karakterisering; typen; betekenis voor de fauna; doelstellingen voor de ontwikkeling ("Entwicklungsziele"); bedreigingen; bescherming, beheer (*Pflege*) en ontwikkeling.

Het boek geeft in beknopte vorm inzicht in de functies, de bedreigingen en het behoud van de onderscheiden biotopen. Het is enigszins vergelijkbaar met het boek *Levensgemeenschappen* (1979) in de serie "Natuurbeheer in Nederland", maar het laatste werk beperkt zich niet tot de fauna, behandelt ook de kustbiotopen en is in alle opzichten veel uitvoeriger. Zo geeft Blab onder "Schutz, Pflege und Entwicklung" niet meer dan een opsomming van de maatregelen die genomen moeten worden dan wel achterwege moeten worden gelaten. De beknopte opzet heeft als het gaat om de betekenis voor de fauna echter het voordeel dat men in één oogopslag een overzicht heeft van de verschillende functies die het biotoop vervult (hetzelfde geldt voor bedreigingen en doelstellingen). Een gemis is het ontbreken van een register.

Eduard R. Osieck

BUB H. 1984. *Kennzeichen und Mauser europäischer Singvögel*, 3. *Seidenschwanz, Wassermamsel, Zaunkönig, Braunellen, Spötter, Laubsänger, Goldhähnchen*. (Neue Brehm-Bücherei 550) Ziemsen, Wittenberg. 200 p. Prijs DM 24,20.

In de serie "Abhandlungen für Vogelfang und Vogelberingung", waarin de huidige kennis over handkenmerken en rui van de Europese zangvogels wordt samengevat, hier het derde deeltje, dat handelt over Pestvogel, Waterspreeuw, Winterkoning, heggemussen en de zangertjes van de geslachten *Hippolais*, *Phylloscopus* en *Regulus*. Opzet en typografie komen overeen met dat van zijn voorgangers (zie *Limosa* 57: 75).

Ook dit deeltje munt weer uit in volledigheid. Zelfs de meest obscure literatuur is opgenomen. De 25 in dit deeltje behandelde soorten blijken zo goed voor een literatuurlijst van ruim 13 pagina's met elk zo'n 40 titels, waarin op het eerste gezicht geen omissies vastgesteld konden worden. Opmerkelijk hierbij is dat ondanks een overvloed aan literatuur vermelde maten en kenmerken soms toch nog gebaseerd zijn op maar enkele (tientallen) gevangen of gebalgde exemplaren, waarbij lang niet altijd onderscheid is gemaakt tussen geslacht en leeftijd. Bijvoorbeeld kan het basismateriaal tekort schieten om ondersoorten duidelijk te scheiden. Zo staat bij de Tjiftjaf onder "Interpretation der Flügelangenmaße": "Wünschenswert sind Auswertungen größerer lokaler Stichproben aus den *collybita*- und *abietinus*-Arealen". Deze zin was overigens meer op zijn plaats geweest onder het ook gehanteerde kopje "Bemerkungen und Fragen", dat bij de Tjiftjaf ontbreekt. Soms roept het materiaal verwondering op. Zo worden uit slechts 17 en 34 terugvangsten van Fitis en Tjiftjaf gewichtsveranderingen afgeleid. Bij ringers die op vaste plaatsen vangen, moeten veel van dit type gegevens voorhanden zijn.

Bovenstaande opmerkingen moeten slechts beschouwd worden als kanttekeningen bij een gedegen werk. Voor diegenen die deel 1 en 2 al bezitten, behoeft deel 3 dan ook niet aangeprezen te worden. Mensen die zich met vogels in de hand bezighouden en de deeltjes nog niet hebben aangeschaft, missen een waardevolle mogelijkheid tot naslag!

Joke E. Winkelman

PÄTZOLD R. 1986. *Heidelerche und Haubenlerche*. (Neue Brehm-Bücherei 440) Ziemsen, Wittenberg. 184 p. Prijs DM 22,70.

Vijftien jaren zijn verstreken sinds de eerste druk van het NBB-deel over Boom- en Kuifleeuwerik het licht zag. De uitbreidingen in de tweede druk zijn niet wereldschokkend (al is het deels ongepubliceerde materiaal van S. Krüger interessant). Het boek drijft overwegend op de bevindingen van Koffan (Boomleeuwerik) en Sudhaus, Witsack en Krüger (Kuifleeuwerik). De belangrijke studie van Mackowicz ontbreekt in het deel over de Boomleeuwerik; ook het baanbrekende werk van Zink aan de trek van zangvogels zoekt men tevergeefs. Ook het nieuwe fotomateriaal munt niet uit door kwaliteit of zeggingskracht.

In het recent verschenen deel 10 van het *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* worden Boom- en Kuifleeuwerik eveneens behandeld. Het is duidelijk dat de auteurs van het *Handbuch* een beduidend betere toegang tot de literatuur hebben dan Oostduitse auteurs. De gecondenseerde schrijfstijl maakt het *Handbuch* weliswaar niet vederlicht, toch is de informatie makkelijker te vinden dan in het NBB-deeltje. Alleen de zangvo-

gel-freaks zullen de weinige extra informatie in het NBB-deel de moeite waard vinden om het aan te schaffen; zo zijn bijvoorbeeld de dagelijkse groei cijfers van jongen tot drie weken oud nuttig bij broedbiologisch onderzoek (al is de discrepantie met de door het *Handbuch* genoemde lengten van vleugel en staart groot).

Rob G. Bijlsma

PIECHOCKI R. & MÄRZ R. 1985. *Der Uhu Bubo bubo*. (Neue Brehm-Bücherei 108). Vijfde druk. Ziemsen, Wittenberg. 128 p. Prijs DDR M 13,40.

Dit deeltje uit de Neue Brehm-Bücherei werd naar het schijnt niet eerder in *Limosa* of *Ardea* besproken en toch beleeft het na zijn eerste uitgave in 1953 reeds zijn vijfde bijgewerkte druk. De in 1979 op 84-jarige leeftijd overleden Robert März is de oorspronkelijke auteur. Piechocki heeft er sedert de derde druk (1976) veel aan toegevoegd, vooral op het gebied van voedsel en voedseloeologie (29 p. = 30% van de 96 pagina's tekst). Van hem zijn ook veel gegevens en foto's afkomstig, verkregen tijdens zijn recente expedities naar Mongolië. Het boekje volgt het gebruikelijke strakke stramien en behandelt in navolging van de gedachten gang van de in Wittenberg vereerde Otto Kleinschmidt de Amerikaanse Oehoe *Bubo virginianus* als conspecific met de Oehoe van de Oude Wereld *Bubo bubo*, zonder daaraan in het verdere verloop veel consequenties te verbinden. Het verhaalt uitvoerig de achteruitgang van de Oehoe in Europa, vertelt van de hervestiging in de Belgische Ardennen (1982), beschrijft de ten dele geslaagde herintroductiepogingen in Midden-Europa, maar zwijgt over de recente inspanningen voor herstel van de oehoe-populaties in Noorwegen. Duidelijk wordt gemaakt dat herinvoering en herstel van de Oehoe in traditionele Midden-europese broedbiotopen het einde kunnen betekenen van de pogingen om de daar eveneens thuishorende Slechtvalk terug te krijgen. Overal in het grote verspreidingsgebied weten Oehoes veel andere uilen en roofvogels te slaan. Voor het overige vallen in alle hoofdstukken de oecologische plooibaarheid en de grote kracht van de Oehoe als predator op, terwijl op sommige plaatsen en in sommige tijden relatief nietige veldmuizen een belangrijke voedselbron voor de Oehoe kunnen betekenen.

K. H. Voous

SCHUEFLER H. & STIEFEL A. 1985. *Der Kampf-läufer*. (Neue Brehm-Bücherei 574) Ziemsen, Wittenberg. 211 p. Prijs DM 24.

Horst Scheuffler en Arnd Stiefel hebben een indrukwekkend karwei verricht met het ordenen van de omvangrijke kempaan-literatuur en het verwerken van hun eigen waarnemingen. Sommige hoofdstukken heb ik met rode oortjes gelezen, andere passages waren helaas wat moeilijker te verteren.

De meeste aandacht wordt besteed aan veldkenmerken, maten en rui (37 p.), broedbiologie (27 p.), doortrek- en overwinteringsgebieden (25 p.), broedgebied (17 p.) en baltsgedrag (17 p.). Daarnaast komen de meest uiteenlopende onderwerpen aan bod, zoals systematiek, populatiedynamica, predatoren, ziekte, parasieten, ritmiek in de activiteit, een vergelijking van de sociale organisatie met die van andere strandloperachtigen en zelfs een beschrijving van gedragspatronen tot en met de minst spectaculaire. Het geheel wordt afgesloten met een aantal suggesties voor het beheer van natuurgebieden ten gunste van de Kempaan.

Wat dit boekje voor mij zo interessant maakt, is dat de schrijvers veel geput hebben uit hun eigen waarnemingen op het Oostduitse eilandje Kirr. Zij rapporteren daarbij niet alleen over het gedrag op de baltsplaatsen, maar ook over het nestelen en broeden dat in hun onderzoekgebied veelvuldig in de naaste omgeving van de baltsplaatsen geschiedt. Die ervaring heeft er zeker toe bijgedragen dat Scheuffler en Stiefel zich met begrijpelijke scepsis uitlaten over het idee van ondergetekende dat hennen, voordat ze hun broedgebied bereikt hebben, zich zouden kunnen laten bevuchten op een baltsplaats op hun trekroute.

Het boekje bevat veel figuren, 32 fotopagina's, waarvan een klein deel in kleur, veel literatuurverwijzingen, waarvan de verwerking van Russische literatuur erg verhelderend is, en een redelijk uitgebreide index. Helemaal gelukkig met het gebodene ben ik niet. Bijvoorbeeld, het gebruik van het woord *Arena* voor territorium of honk vond ik erg verwarrend, omdat hiermee door heel wat andere auteurs de gehele baltsplaats of lek wordt bedoeld. Verder kreeg ik de indruk dat de schrijvers de literatuur niet altijd even goed begrepen hebben en dat ze wel eens wat slordig met hun verwijzingen zijn geweest (een van mijn artikelen werd aan G. Th. de Roos toegeschreven).

Johan van Rhijn

TAYLOR K., FULLER R. J. & LACK P. (eds) 1985. *Bird census and atlas studies*. British Trust for Ornithology. Tring. XIII+437 p. Prijs f 10.

Dit boek bevat de proceedings van het congres dat de BTO in september 1983 heeft georganiseerd in samenwerking met het *European Ornithological Atlas Committee* (EOAC) en het *International Bird Census Committee*. Het boek bevat ruim 60 voordrachten en samenvattingen van lezingen en poster-presentaties. Het valt in vijf delen uiteen: overzicht van tel- en atlaswerk (2 voordrachten), methodologische onderzoekprojecten (22), monitoring-onderzoek (8), biotoop en vogelgemeenschappen (16) en atlasonderzoek (17). Nederlanders traden zesmaal op. Door Paul Opdam en Rien Reijnen is in *Limosa* 57: 161-162 (waar abusievelijk als datum van het congres 5-8 september 1984 is vermeld) op deze internationale conferentie over vogelinventarisatie reeds uitvoerig aandacht besteed. Korthedshalve wordt op deze plaats hiernaar verwezen.